

Burkart Lutz — Friedrich Weltz: Der zwischenbetriebliche Arbeitsplatzwechsel (Zur Soziologie und Sozioökonomie der Berufsmobilität)

Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt am Main 1966, 190 s.

Autori rozvrhli celú problematiku medzi-podnikového pohybu pracovných síl do troch základných dielov, ktoré zase členia na kapitoly (12). V prvom dieli: *Stav výskumu fluktuácie, diskusia o fluktuácii a jej vymedzenie* poukazujú na skutočnosť, že fluktuácia sa zvyčajne skúma len na pozadí vertikálnej formy sociálnej mobility. Pokiaľ sa všima pri horizontálnej mobilite, je predmetom štúdia odchodu z poľnohospodárstva alebo remesla do priemyslu. Neide tu teda tak o zmeny pracovníka a zamestnaneckého pomeru, o ich príčiny a dôsledky, ako skôr o zachytenie všeobecných javov sociálnej zmeny alebo o analýzu vzniku nových skupín obyvateľstva. Pri analýze príčin fluktuácie polemizujú s jednotlivými tézami (*Sozialschrott-These, Betriebsklimathese, Lohnthese*), ktorými sa niektorí autori pokúšajú vysvetlovať príčiny fluktuácie. Lutz a Weltz nezostali len pri kritike jednostranných téz, ale podávajú v práci vlastnú osnovu modelu mobility zamestnaní. Druhý diel: *Štruktúra pracovných síl a pohyb na pracovnom trhu r. 1950—1961* obsahuje analýzu premeny v štruktúre zamestnaní deväťdesiatich hospodárskych odvetviach NSR. Tretí diel práce: *Mechanizmy mobility a ich narušenie* rieši problém faktorov vplyvujúcich ako kladne, tak i záporne na vzťah k podnikom. Poukazujú pri tom na funkciu pracovných, mzdovo-personálnych alebo sociálno-politických podmienok. Osobitne si všimajú autori významu úrovne informácií v podniku. Záverom práce si všimajú medzipodnikový pohyb pracovných síl z hľadiska politického vývoja.

Problém fluktuácie je i našim problémom. Táto práca nám preto má čo povedať, i keď mnoho otázok v nej je iba nadhodnených a neriešených alebo nedoriešených.

JAP

Pierre Lalumière, André Demichel: Les régimes parlementaires européens

Sbírka Thémis, Presses Universitaires de France, Paris 1966, 625 s.

Autoři, profesori právnických fakult v Bordeaux a v Lyonu, se pokoušejí podat stu-

dentum i širší veřejnosti nejen právní, ale i sociologický nástin evropských parlamentních režimů ve všech státech západní a severní Evropy.

Úvodní část je věnována právní i sociologické teorii parlamentního zřízení, první kniha režimům tradičních monarchií (britské a nizozemské), kniha druhá pak novým republikám (NSR a Itálii). Kdežto v právní síře vyznačuje parlamentní zřízení zásada oddělených mocí (zastupitelská a legality), vychází sociologické chápání především z dějinných souvislostí: parlamentarismus vzniká vytvořením určité rovnováhy mezi upadající královskou mocí a novými silami hospodářského vývoje. Přitom se vytváří „politická třída“, jejíž ideologií je zpočátku liberalismus, jež přes všeobecné hlasovací právo je ovládána určitou oligarchií a udržuje se u moci v důsledku velkého průmyslového rozvoje. Proto se parlamentarismus nehodí pro rozvojové země. Tato závislost na hospodářském vývoji současně vysvětluje poruchy, dojde-li k vážné hospodářské a politické krizi (Německo, Itálie).

V částech věnovaných jednotlivým zemím pojednávají autoři o vzniku režimu, o politických silách (stranách, skupinách), o pravidlech „hry“ a o „hře“ samé. Spis obsahuje mnoho přehledně uspořádaného materiálu a autoři podrobně líčí politický vývoj parlamentních zemí a jejich institucí i stran, přihlížejí k hospodářským a politickým souvislostem a podávají stručné charakteristiky a závěry, ale hlubší rozbor a osvětlení těchto souvislostí zůstávají čtenáři dlužni.

Pokus o syntetický výklad parlamentních režimů by byl záslušnější, kdyby tu byl naprosto objektivní přístup k zvolenému tématu. Jestliže však v díle vycházejícím v roce 1966 je ještě zmínka o železně oponě, bude čtenář knihu posuzovat poněkud opatrně, i když na jiné straně hovoří autoři o reakčních diktaturách na jih od Pyrenejí a celkem správně ukazují, jak se dostal Hitler k moci terorem, protizákonným jednáním a zneužitím demokratických mechanismů (s. 381). Terminologie („politická třída“ k označení občanů podílejících se na politickém životě, „společenská kategorie“ k označení toho, čemu obvykle říkáme třída) není vždy šťastná. Zdaleka také není uspokojivé vysvětlení domněle autoritativních režimů střední Evropy jejich zemědělskou základnou a feudální režimem (s. 57). Přesto jde o spis velmi informativní.

F. P.

A. Červinka a kolektiv: Práce a volný čas
Praha 1966, Nakladatelství politické literatury, 182 str.

Publikace vychází z výsledků první etapy řešení výzkumného úkolu „Tendence vývoje volného času a jeho využití“. Za cíl si klade formulaci stanoviska k některým důležitým otázkám pracovního dne, času mimopracovního a času volného. Zdůrazňuje přitom nutnost řešit národohospodářské problémy spojené se zkracováním pracovní doby, úsporami mimopracovního času a rozšiřováním volného času; jsou to hlavně nutnost urychlování vědeckotechnického pokroku, růstu produktivity práce a národohospodářské efektivnosti.

První kapitola uvádí marxistickou teorii volného času a kritizuje teorie buržoazní sociologie. Připouští však, že četné studie buržoazních sociologů přinášejí kromě cenného faktického materiálu i zajímavé teoretické postřehy — např. práce Joffre Dumazediera.

V Československu zjistily výzkumy rozsah volného času u mužů a žen. Ženy mají podle všech výzkumů k dispozici necelou polovinu volného času mužů; přitom ani rozsah volného času mužů není pokládán za uspokojivý. Autoři konstatují, že existující rozsah i struktura volného času u nás je v rozporu s životními potřebami občanů, a proto že je nutno jednak rozsah volného času rozšířit, jednak změnit jeho strukturu. K tomu účelu je třeba zkrátit pracovní dobu. Publikace rýsuje perspektivy zkracování pracovní doby v našem státě. Jako nejvýhodnější formu navrhuje přechod ze šestidenního pracovního týdne na pětidenní pracovní týden při osmihodinových směnách, což podrobně odůvodňuje.

Zdrojem růstu volného času je však nejen zkracování pracovní doby, nýbrž i omezení dosavadní neefektivní spotřeby času v mimopracovní době. Ve druhé kapitole autoři podrobně analyzují problémy různých činností tvořících hlavní náplň mimopracovní doby a uvádějí možnosti jejich řešení. Změny by měly nastat 1. v životním prostředí od struktury osídlení až po byty, bytovou kulturu, vybavení bytu a vybavení domácnosti, 2. v dopravě, zvláště v dopravě do zaměstnání a zpět domů, 3. v obchodě, 4. ve stravování, 5. ve službách.

Způsobem využití volného času se zabývá kapitola třetí. Podrobně uvádí, jak se na volném čase našich občanů podílí vzdělávání, účast na řízení a správě společenských záležitostí, aktivní odpočinek (tělovýchova, sport, turistika, manuální a zájmové práce a činnosti, aktivní duševní odpočinek, rozvíjení společenských a přátelských vztahů), jaký je vztah volného času a péče o zdraví a jak se vzájemně ovlivňuje volný čas a cestovní ruch.

Tři speciální okruhy problémů volného času v Československu analyzuje poslední kapitola. První okruh problémů je *tendence vývoje volného času na Slovensku*, kde početnost rodin, nižší ekonomická aktivita obyvatelstva, nižší stupeň rozvoje služeb, osídlení a struktura bytové výstavby způsobují

určité specifické zvláštnosti. Druhým problémem je *volný čas v zemědělství*. Pracovní doba zemědělců má specifickou strukturu (v rostlinné výrobě sezónnost, v živočišné výrobě nevhodný pracovní režim), pro kterou nemohou pracovníci v zemědělství trávit svůj volný čas způsobem obvyklým v jiných odvětvích a která je jedním z důvodů malé přitažlivosti práce v zemědělství pro mladé lidi. Autoři analyzují podmínky života na vesnici, zdůrazňují jejich odlišnost od způsobu života ve městech a zdůvodňují tak zvláštní členění volného času i u nezemědělských obyvatel vesnice. Třetí okruh problémů je *volný čas mládeže*. Naše mládež má kvantitativně mnoho volného času (v nezemědělských domácnostech asi 50 hodin týdně), většinou ho však nevyužívá účelně. Podle výzkumů by si mládež přála ve volném čase hlavně sportovat a trampovat, ale nemá k tomu vždy dostatek možností. Na druhém místě je kulturní činnost, v níž však převládá u mládeže tendence „nechat se bavit“. Projevuje se určitá nechuť k vzdělávání se, klesá zájem mládeže o politiku. Kolektivní způsob zábavy, mladými preferovaný, naráží na nevyhovující způsob organizovaného života v dětských a mládežnických organizacích. Proto autoři uvažují, jak využití volného času mládeže zlepšit.

Závěr knihy obsahuje kromě literatury tabulky o využití volného času podle statistiky rodinných účtů z roku 1960 a 1961.

V. R.

Helena Švarcová: Populace

Praha 1966, Nakladatelství politické literatury, 252 str.

Úvod definuje demografii a její úkoly a seznamuje čtenáře s populační problematikou. V první kapitole autorka probírá a kritizuje buržoazní populační teorie. Z biologických teorií věnuje pozornost zvláště malthuzianismu a neomalthuzianismu; dále uvádí teorie bioorganické, teorie principu výživy v populaci, jakož i teorie psychosociálních motivů. Charakterizuje soudobou buržoazní demografii v období od první světové války a její úsilí o syntézu a teoretickou koncepci. Z moderní buržoazní demografie probírá dvě teorie, a to teorii stadií a teorii populačního optima. Teorie populačních stadií byla přijata populační sekci OSN jako základ pro stanovení populačních typů jednotlivých světových oblastí; světová populace byla rozdělena do čtyř hlavních typů s dalšími podskupinami. Autorka uznává určitý přínos této teorie v postihu obecnějších souvislostí, avšak upozorňuje na její slabiny v praktickém využití. U druhé probírané moderní buržoazní teorie, teorie populačního optima, která vychází z vyjádření optimálního vztahu mezi počtem obyvatel a velikostí plochy, jež je k dispozici, uvádí autorka její historické předchůdce, např. Platóna, Machiavelliho, i moderní zástupce, např. Fairchilda, Carr-Saundersa aj. Podrobně probírá názory francouzského demografa A. Sauvyho, jehož kritika této teorie ji současně dále rozvíjí.

Jak se k populační problematice stavěl a staví marxismus, jaký měl vliv na rozvoj populačního bádání, jaké jsou výsledky a úkoly marxistické demografie, sleduje autorka podrobně v druhé kapitole, jejímž jádrem je stať o Marxově populačním zákonu. Úkoly moderní marxistické demografie výtýčuje autorka takto: „Marxistická demografie musí pracovat na rozvíjení vlastních metodologických principů na všech úrovních, nemá-li být ohrožena jednou ze dvou krajností — tj. empirismem na jedné a nepodloženými spekulacemi na druhé straně.“

Otázky populační politiky za socialismu jsou předmětem třetí kapitoly. Autorka charakterizuje populační vývoj v ČSSR od jejího vzniku do dnešních dnů, zjišťuje nízkou úroveň porodnosti a hledá její příčiny. Analyzuje vztahy mezi porodností a ekonomickým postavením rodiny, rozebírá vliv populačního klimatu a mravních postojů naší společnosti na porodnost a zdůrazňuje důležitost výchovy k rodičovství. Na základě analýzy populačního vývoje chce dospět ke koncepci populační politiky, která dosud v socialistických státech neexistuje. Zdůrazňuje požadavek, že se populační politika musí opírat o vědecké poznání, zvláště o ekonomickou analýzu postavení a funkce rodiny. „Důležité je sledovat,“ praví v závěru autorka, „jak dochází k transformaci životního postavení rodin různých sociálních skupin ve sféře vědomí, psychiky, morálky atd.; vytvářet modely různých typů rodin a zjišťovat jejich vhodnost, nápodobu a reakce v populačním postoji. Další z ústředních problémů současné a nejbližší etapy je prozkoumání skutečného postavení zaměstnané matky a zjištění důsledků jejího zaměstnání v mateřství, v jejím rozvoji, ve feminizaci povolání atd. Tento problém, spolu s ženskou otázkou, na dlouhá léta úplně vymizel ze seznamu studijních úkolů, protože se mělo jednoduše za to, že zmizel současně s vítězstvím socialistické revoluce. Proto se zcela nutně bude také narážet na nedostatek materiálu (statistických údajů, dat atd.), protože příslušná faktická data nebyla sledována. Zvláště důležité je zkoumání různých aspektů kvalifikace žen (podle věku, počtu dětí apod.) a odměňování žen. Neméně aktuálním úkolem je vypracování kritérií pro čerpání ze společenských spotřebních fondů a podpora rodin s více dětmi.“

V. R.

Harold T. Christens (ed.): Handbook of Marriage and the Family
Rand MacNally and Comp., Chicago 1964, str. 1028.

Obsiahla práca dvadcatich troch autorov v piati kapitolách a dvadcatich štyroch podkapitolách podáva v integrovanej podobe prehľad o problémoch rodiny a manželstva z rôznych aspektov. Prvá kapitola poskytuje základnú teoretickú orientáciu hlavne z hľadiska inštitucionálneho a štruktúrálno-

funkcionálneho prístupu k rodine. Druhá kapitola oboznamuje s metodologickými otázkami výskumu rodiny, tretia rozoberá rodinu v súvisi s jej sociálnym prostredím, štvrtá s vnútornými procesami rodiny a rolami jej členov a konečne piata kapitola obsahuje normatívne záujmy, ako napr. organizačný program na posilnenie rodiny, edukačnú prípravu pre rodinný život v Amerike, atď. Napriek veľkému rozsahu práce trochu zorientovaný čitateľ iste môže mať výhrady k výberu a zostave tém k problematike rodiny a manželstva, čo nemení skutočnosť, že práca nesporne zohrá úlohu neoceniteľnej pomôcky v širšej orientácii k uvádzaným problémom ako i v orientácii v bohato zastúpenej literatúre.

J. J.

Man and Civilization. The Family's Search for Survival (Sborník)
McGraw-Hill, New York, St. Louis, San Francisco, Toronto, London 1965.

Obsahuje prednášky štvrtého sympózia seriálu pod ústredným názvom *Man and Civilization*, ktoré sa v r. 1964 konalo na University of California San Francisco Medical Centre. Prináša multidisciplinárny pohľad na rodinu v modernej civilizácii s výrazným pohľadom lekárov, ktorí dnes nevystačia s poznaním rodinnej anamnézy a biologickej kontinuity. Preniknutím do vnútornej atmosféry rodiny, často konfliktovej a stresovej, získavajú však kľúč k určeniu diagnózy i terapie individua — člena takéhoto rodinného prostredia. Prednášky zoskupené do piatich kapitol uzatvárajú panelové diskusie, ktoré sú odrazom živej konfrontácie vedcov v najpálčivejších otázkach súčasnej modernej rodiny. Sborník je obohatený i príspevkom Talcotta Parsonsa, ktorý zo znakov normálnej americkej rodiny vydeľuje dve funkcie rodiny ako primárne — socializáciu a starostlivosť o normálne psychologické dospievajúce deti.

J. J.

Ján G. Zatkuliak: Ako získať a študovať technickú literatúru (Sprivodca knižnicou a štúdiom prameňov)

Bratislava 1966, Slovenská technická knižnica, študijná príručka č. 4, 140 str.

Tato kniha chce byť, jak praví autor, „nelen populárnym sprivodcom po Slovenskej technickej knižnici, ale i publicisticou sondážou v oblasti využívania informácií a zároveň príspevkom ku vytvoreniu vhodného sprivodcu po informačnom stredisku a štúdiu vedeckých, technických a ekonomických informácií“. „Rozvoj informačnej činnosti u nás súvisí s industrializačným procesom a predovšetkým s rozvojom vedy a techniky a budovaním vedecko-výzkumnej a vývojovej základne.“

V prvej časti knihy, nazvané *Informačné pramene a služby*, autor rozebírá úkoly vě-

deckých, technických a ekonomických informací a propagandy, které označuje zkratkou VTEIP, a podrobně uvádí jejich soustavu v ČSSR, její organizační členění a náplň činnosti. Analyzuje systém informačních procesů, ve kterém zdůrazňuje finální sféru komunikace a využití informací.

Po tomto úvodu zaujímají téměř polovinu knihy konkrétní údaje o Slovenské technické knihovně, její historii a současné službě čtenáři a praktický návod pro její využití. (Publikace je určena především pracovníkům v informačních střediscích knihoven a podniků).

Druhá část knihy se nazývá *Ako študovať naučnú literatúru*. Autor v ní pojednává o racionalizaci duševní práce, o potřebě individuálního studia, o studiu dospělého člověka. V kapitole o základních předpokladech studia probírá podmínky ekonomické, fyziologické, sociální a psychologické. V kapitole o technice studia pojednává o výběru studijních pramenů, o druzích a tempu čtení, o technice zpracování materiálů. V kapitole

o využití vědomostí se zabývá využíváním vědeckých, technických a ekonomických informací a propagandy a studijními požadavky u tvořivých procesů. Autora zajímá vztah čtenářů k informacím a způsob, rozsah, intenzita a účel využití získaných poznatků v konkrétní společenské praxi. Uvádí zjištění z USA, že výzkumní pracovníci využili 48 % získaných informací přímo ve výzkumné práci, 33 % pro všeobecnou informovanost, 12 % na publikační účely, 4 % je dala k dispozici spolupracovníkům a 3 % jich vůbec nevyužili. Na několika metodických schématech (kultura myšlení, vědecká a studijní práce, výzkumná činnost, technická tvořivost, společenská praxe) demonstruje, že „penikanie modernej vedy a techniky do spoločenskej praxe nie je možné bez schopných a odborně pripravených ľudí, a že poznatky vied musia byť organickou súčasťou každej ich činnosti.“ V poslednej kapitole o organizácii studia hovoří autor o plánu studia, programování času a stylu práce.

V. R.